

„1907“ REFLECTAT ÎN DOCUMENTE ALE MUZEULUI DE ISTORIE AL MOLDOVEI

MIHAI CROITORU

Avînd în vedere unul din marile imperative ale muzeografiei — valorificarea patrimoniului muzeal, — aici, la Botoșani, unde cu 71 de ani în urmă se aprindea prima scînteie a răzcoalei țăranilor și cădeau primele jertfe, mi-am propus să prezint și ca un pios omagiu adus celor care și-au jertfit viața pentru luminoasele zile de astăzi, cîteva documente mai semnificative legate de marele eveniment, documente care se află în patrimoniul Muzeului de istorie al Moldovei.

Primul din acestea este un raport dactilografiat pe patru pagini, trimis primului ministru la 6 martie 1907, deci în perioada de vîrf a răscoalelor țărănești în partea de Nord a Moldovei, de către inspectorul general administrativ G. Em. Bogdan¹. În urma investigațiilor întreprinse, acesta încearcă să desprindă cauzele care au dat naștere „dure-roasei porniri“, să arate concesiunile oferite de marii arendași „pentru împăcarea spiritelor“, iar în final își permite să sugereze cîteva măsuri „paliative“ cum le numește el, „pînă ce guvernul va fi dat țării soluțiunea adevărată acestei însemnate chestiuni“.

Conform opiniei sale „mișcarea care frămîntă țara este tripartită : antisemită, agrară și alocurea politică“ și nu va înceta „pînă nu se va fi manifestat pretutindeni“². „În adevăr, afirmă raportorul, nimeni neavînd soluțiunea chestiunii agrare, care de mult zăcea în stare latentă, punerea ei la ordinea zilei astăzi, cadrează perfect cu moravurile unor politicieni care s-au specializat în producerea de planuri urzite la întuneric“³. La cauzele arătate, dintre care merită a fi reținută cea privind caracterul agrar-economic și vom vedea în continuare și cel social al răscoalei, autorul adaugă „exemplul venit de peste unul din hotarele noastre“ speculațiunea, cele mai adeseori lacomă, a țărănimii de către arendași, „sărăcia țăranului“, lipsa pe de o parte „de povește bune“, iar pe de altă parte „poveștele rele și interesate“ ce li se dau țăranilor de către „niște criminali agitatori“⁴.

1 Muzeul de istorie al Moldovei, doc. inv. nr. 2147, Buc., 6.III.1907.

2 Ibidem.

3 Ibidem.

4 Ibidem, p. 1-2.

Avînd în vedere luarea unor măsuri de îndreptare a stării de lucruri, raportorul prezintă „acea parte din cerințele unanime ale țărănimii” și „protestările” care i s-au părut „binecuvîntate”, cerințe și nevoi, care neîmplinite la timp, au fost de fapt adevăratele cauze ale răscoalei. Sînt menționate printre altele, cerințe ca : subarendarea pămîntului de hrană la prețuri „mai puțin urcate”, „să nu mai fie înșelați la măsurători”, prețurile odată hotărîte să nu mai fie schimbate, să i se lase timp de a cultiva pămîntul etc. „Faptul însă, spune raportorul, asupra căruia ridică cu mai multă amărăciune glasul, e că prin întinderea asupra unei prea mari suprafețe de moșii a marilor arendași populația rurală este redusă la discreția absolută a cultivatorilor mari, mai cu osebire în ce privește locurile de pășune a vitelor”⁵.

Conștrînși de evenimente, marii arendași din Nordul Moldovei, „oferă să reducă, arată raportorul, atît prețurile subarendării pămînturilor de arătură cît și a celor de pășune”, însă vor ca plata să se facă „mai cu osebire în munci”⁶.

Soluția propusă nu putea fi în nici un caz echitabilă și ar fi dus la noi nemulțumiri întrucît l-ar fi pus pe agricultor în neputință de a-și cultiva pămîntul luat în arendă.

Dintre măsurile preconizate de raportor pentru îndreptarea „deplorabilei” stări în care se afla populația rurală din Moldova rețin atenția următoarele :

- a) Reducerea prețurilor pămîntului subarendat și a locurilor de pășune ;
- b) Plata în muncă să nu treacă, pe cît e cu putință, de o treime a prețului arendării ;
- d) Pămîntul subarendat să fie pus la dispoziția țăranului de cu toamnă ;
- e) Țăranul să fie îndemnat a cultiva plantele furajere, dîndu-li-se sămînță de la stat ;
- f) Contractele de munci agricole în loc de a fi făcute în două exemplare să fie făcute în trei, cel de al treilea să fie depus la prefectura județului ;
- g) Măsurătoarea pămînturilor subarendate țăranilor cît și a muncilor efectuate de dînșii să se facă în prezența locuitorilor, al delegatului arendașului și al reprezentantului autorității comunale⁷.

Făcînd o analiză mai profundă asupra măsurilor preconizate putem conchide, după modesta noastră părere, că dacă acestea n-au avut un caracter mai revoluționar, adică să propună satisfacerea setei de pămînt a țăranului prin împrumutarea sau desființarea completă a marii proprietăți, aplicate ar fi dus totuși la o sensibilă îmbunătățire a situației țăranilor, închizînd totodată nenumăratele supape prin care în decursul vremii acesta a fost înșelat și nedreptățit.

5 Ibidem, p. 2.

6 Ibidem.

7 Ibidem, p. 3.

În încheiere, raportorul își dezvăluie și mai clar gândurile, convingerile sale, arătând că la observațiile de mai sus are de adăugat încă o cauză care contribuie „crede el“, la mizeria materială și morală a țaranului — „cotropirea unei părți a pământurilor celor slabi de către cei avuți“⁸, ideile care subliniază categoric caracterul economic al răscoalei, trecut cu vederea în multe rapoarte și documente.

Un alt document care face obiectul comunicării noastre este o scrisoare trimisă din București, probabil soției sale Corina, de către un ieșean, membru al Camerei deputaților ca reprezentant al partidului conservator. La data când a fost întocmită scrisoarea — 14 martie 1907 —, răscoala țăranilor se afla de câteva zile în reflux în cea mai mare parte a Moldovei. Cu toate acestea, panica a fost atât de mare în rîndurile celor avuți, încît aceasta a stăruit, ca un ecou, pe tot parcursul lunii martie și chiar în lunile următoare. Autorul scrisorii, care plecase spre București cu o zi înainte, arăta plin de groază că „toată noaptea n-a dormit deloc“, deoarece „se zvonise pe la Vaslui că țăranii au să scoată șinele“⁹. În București, aflînd și alte amănunte despre desfășurarea răscoalei, reliefează și el marea desfășurare de forțe a răsculaților și intervenția brutală a armatei. „Eri, spunea acesta, 7.000 țărani înaintau spre București din spre Giurgiu. S-a tras cu tunurile și s-au ucis peste 400 oameni“¹⁰, cifre care desigur par exagerate.

În continuarea scrisorii autorul descrie atmosfera de nemulțumire de la Cameră unde deputații „sînt foarte agitați“, mai ales contra naba-bului (G. Gr. Cantacuzino) șeful partidului conservator, care „n-a fost în stare să menție prestigiul partidului și mai ales să astîmpere răscoalele“¹¹.

Nemulțumit de cele întîmplate, autorul dezvăluie magistral, desigur nu oficial, ci într-o scrisoare particulară, una din racilele vechilor administrații — veșnica nepăsare față de nevoile celor oropsiți. „S-au găsit la Ministerul de Interne, arăta acesta, rapoarte ale prefectilor în care se comunica starea de agitație a țăranilor din diferite județe fără măcar să fie deschise, plicuri nedeschise de 78 zile sau altele cu rezoluția — la dosar“¹².

Întinderea răscoalei cu o iuțea și intensitate deosebită aproape în întreaga țară, neputința guvernului conservator de a face față situației create, a determinat pe reprezentanții claselor dominante să-și dea mîna în fața „patriei în primejdie“. Semnificativ în acest sens este apelul făcut conservatorilor de către D. A. Sturza, prim ministru al guvernului liberal instalat la 9 martie 1907. „...de aceea domnilor, vă rog cu căldură... să facem și noi și voi cu puțință ca să ne unim în cugetarea că la un loc reprezentăm un interes superior, acela al existenței noastre comune“¹³.

8 Ibidem.

9 Muzeul de istorie al Moldovei, doc. inv. nr. 5153, 3.III.1907.

10 Ibidem.

11 Ibidem.

12 Ibidem.

13 „Voința națională“, din 19.III.1907.

Cu această convingere guvernul liberal a trecut imediat la acțiune întocmind un plan de reprimare a răscoalei, mai ceva ca în timp de război. Relevînd marea concentrare de forțe represive, ziarul „Adevărul“ arăta că „s-au pus pe picior de război aproximativ 150.000 de oameni și dacă nu s-au mobilizat mai multe forțe, este că nu au avut cu ce echipa oamenii“¹⁴ Pentru a facilita reprimarea răscoalei, țara a fost împărțită în 12 zone de operații, iar județele în mai multe sectoare, întreaga forță represivă dispunînd de opt divizii repartizate astfel: Divizia I cu sediul la Turnu Severin, divizia a II-a la Craiova, divizia a III-a la Tîrgoviște; divizia a IV-a la București, divizia a V-a la Buzău, divizia a VI-a la Focșani, divizia a VII-a la Roman și divizia a VIII-a la Botoșani¹⁵. Ordinele de reprimare ale răscoalei erau categorice. Iacă cum suna spre exemplu unul din ordinele Ministrului de război: „Vă ordon să reprimați în mod exemplar distrugînd totul și împușcînd pe capii răzvrătiților, fără a vă mulțumi făcînd numai prizonieri“¹⁶.

Referitor la aria de răspîndire a răscoalei, la organizarea armatei și reprizarea răsculaților, Muzeul nostru posedă un prețios document — o hartă întocmită de căpitanul G. Mironescu, intitulată „Situația în seara zilei de 16 martie 1907“, hartă realizată în tuș și în culori diferite¹⁷. În partea stîngă a hîrtiei se află harta României din 1907, cu titlul sus și legenda plasată pe teritoriul liber al Transilvaniei, iar în partea dreaptă, sus, un tabel-grafic intitulat — Trupe dislocate în cursul zilei de 16/III și jos, continuarea acestuia la care se adaugă și alte date.

Harta, așa cum am mai amintit, prezintă situația din seara zilei de 16 martie 1907, dată la care răscoala fusese înăbușită în întreaga Moldovă, dar cunoaște dezvoltarea sa maximă în Muntenia și Oltenia. Lucrul acesta rezultă clar nu numai din documentele și presa vremii, ci și din lecturarea hîrtii. Dintr-o simplă privire generală asupra sa și a legendei, oricine poate constata că semnele convenționale ce marchează localitățile unde se desfășoară răscoala în ziua respectivă le întîlnim doar în partea de Vest a Munteniei și foarte multe în jumătatea de Sud a Olteniei, zone în care au loc și numeroase mișcări de trupe. Deși răscoala fusese înăbușită în întregime în Moldova și în parte în zonele de Est ale Munteniei, teama de noi ridicări ale țărănimii îi va obliga pe guvernanți să mențină și în aceste zone „trupe disponibile“ cum le numește autorul în legendă. Există, dealtfel, nenumărate document-telegrame, prin care autoritățile din județele respective solicită menținerea încă a trupelor. La Huși, prefectul dr. Lupu, precum și oameni politici influenți din oraș roagă stăruitor printr-o telegramă pe primul ministru D. A. Sturza „a se revoca ordinul de plecare a batalioanelor Argeș și Dolj“¹⁸.

14 „Adevărul“, din 11.IV.1907.

15 Răscoala țărănilor din 1907, doc. vol. I., p. 801-802.

16 Arh. I.S.I.S.P. de pe lingă C.C. al P.C.R., fond 52, dos. 4821/1907, f. 64, în „Marea răscoală a țărănilor din 1907“, Ed. Academiei R.S.R., Buc. 1967, p. 529.

17 Muzeul de istorie al Moldovei, doc. inv. nr. 7750, 16 martie, 1907.

18 Arh. I.S.I.S.P. de pe lingă C.C. al P.C.R., fond. 52, dos. 4853, f. 27, în „Marea răscoală a țărănilor din 1907“, Ed. Acad. R.S.R., Buc. 1967, p. 262.

Urmărind în continuare harta constatăm și alte fațete ale problemei, una din acestea fiind frecvența folosire de forțe represive străine de județul respectiv. Teamă și neîncrederea în forțele locale de reprimare vor determina pe prefectul județului Botoșani să ceară trimiterea „a încă două regimente de cavalerie și a unuia de infanterie”¹⁹ și să sugereze, totodată, trimiterea unor unități militare din Muntenia și Oltenia... căci mi-e teamă, spunea acesta, că soldații fiind moldoveni... să nu ne putem servi de ei”²⁰.

Pe hartă, care prezintă situația dintr-o singură zi, deci nu cu toate mișcările de trupe care au avut loc înainte și după aceea, întâlnim, pornind din Nordul țării în jos, la Dorohoi Regimentul 4 Roșiori din Birlad, la Botoșani Regimentul 8 Călărași, lângă Ploiești Regimentul 32 Mircea, lângă Sinaia și București unități de marină etc. O altă constatare este privind harta, marea concentrare de forțe represive în jurul Capitalei. Întâlnim aici unități militare de toate categoriile: regimente de infanterie, de artilerie, de roșiori, de geniu, batalioane de vânători și de marină.

Urmărind de asemenea repartizarea forțelor represive pe întreg teritoriul țării, observăm că în Moldova, cu excepția județelor P. Neamț, Roman și Tecuci, nu întâlnim unități de artilerie, pe care însă, le întâlnim, destul de frecvent, în partea de Vest a Munteniei și în Oltenia.

Graficul-tabel de sus, din partea dreaptă a hărții, intitulat — Trupe dislocate în cursul zilei de 16 martie, este edificator în ceea ce privește împărțirea forțelor represive în opt divizii compuse la rîndul lor din unitățile militare mai mici — batalioane, companii, escadroane etc., pe care probabil le aveau la dispoziție. Mai interesant ni se pare graficul de jos, care, așa cum am mai amintit cuprinde și alte rubrici ca: data, localitatea și situația. Este inserată aici marea confruntare de forțe din satul Băilești (Dolj) și reprimarea sîngeroasă în urma căreia au căzut „45 morți și 100 răniți din rîndul răsculaților și au fost răniți doi ofițeri și zece soldați”²¹. Tot aici este inserată și răscoala din localitățile Ghimpați, Lingureni, Vieru și Stănești, județul Vlașca și „reprimarea energică a coloanelor mobile”²² de răsculați. Din această relatare lipsește însă informația privind fraternizarea ostașilor cu țărani răsculați, informație pe care o găsim în documente și presa vremii. De reținut ar mai fi în prezentarea acestui important document și remarcă pe care o face autorul cu privire la „neliniștea” și „fierberea” care stăruie încă în județele Fălciu și Bacău și „liniștea aparentă” din județele Tecuci și Brăila la data de 15 martie 1907²³.

Aruncînd o privire retrospectivă asupra celor relatate în succinta comunicare, se cuvine să subliniem faptul, că documentele prezentate deși tratează în general probleme clarificate de istoriografia românească,

19 Idem, dos. 4851, f. 159, în „Marea răscoală a țăranilor din 1907”, Ed. Acad. R.S.R., Buc. 1967, p. 177.

20 Ibidem.

21 Muzeul de istorie al Moldovei, doc. inv. nr. 7750, din 16 martie 1907.

22 Ibidem.

23 Ibidem.

totuși, fiind opera unor personalități marcante ale vieții politice și militare, întregesc cu elemente și nuanțe noi tabloul general privind cauzele izbucnirii răscoalei, organizarea forțelor represive și reprimarea sângeroasă a răsculaților, prezentând totodată și interesante sugestii „paliative“ pentru îmbunătățirea situației țărănimii.

R é s u m é

Le présent ouvrage a comme but de mettre dans la circulation informationnelle quelques documents qui illustre la grande insurrection des paysans de 1907 ; ce sont des documents qui font partie du patrimoine de Musée d'histoire de la Moldave en Iassy.

Celles-ci se rapportant, en général, aux problèmes qui se sont clarifiés par l'historiographie roumaine, mais, parce-qu'ils se sont l'oeuvre d'une personnalités marquantes politiques et militaires, ils complètent, du meilleure, en surprennant des nuances nouvelles, le tableau qui illustre les causes qui ont déterminé le déclenchement, l'organisation des forces répressives et le fin souglant de l'insurrection paysane de 1907 et surtout des intéressantes propositions „palliatives“ pour l'amélioration de la situation des paysans.

